

4 MESES, 3 SEMANAS Y 2 DÍAS (CRISTIAN MUNGIU, 2007)

UNA APROXIMACIÓ A LA SOCIETAT ROMANESA DELS DARRERS ANYS DEL RÈGIM COMUNISTA

HUGO ALVIRA i ESTEBAN

INTRODUCCIÓ

El film romanès de Cristian Mungiu *4 meses, 3 semanas y 2 días* (*4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*, 2007), és d'aquelles pel·lícules en les que l'espectador pot trobar elements d'anàlisi que van més enllà de la temàtica que el director d'entrada ens planteja. En aquest cas el director romanès utilitza un argument de per si prou dramàtic, com fou la dimensió social de l'avortament a la Romania Socialista de finals dels anys vuitanta del segle passat, per aprofundir també en la situació política i social dels darrers anys del règim de Nicolae Ceaușescu¹. Aquest doncs és un film on se'ns mostra la panoràmica d'una

¹ Nicolae Ceaușescu fou el secretari general del Partit Comunista Romanès (PCR) des de l'any 1965 i president del Consell d'Estat des de l'any 1967 fins a finals de desembre de l'any 1989 quan en el context de la desaparició dels règims comunistes d'Europa Central i Oriental va esclatar una onada de protestes populars a Timisoara i després a Bucarest, a la vegada que es produïa un cop d'estat protagonitzat per bona part dels alts comandaments de l'exèrcit, la Securitate i el PCR, que provocava la caiguda del regim comunista. Ceaușescu va ser detingut juntament amb la seva dona i després d'un judici sense garanties processals els dos foren executats el 25 de desembre del mateix any.

societat gris, apàtica, amb les relacions socials destruïdes i on els seus membres miren de sobreviure en mig de la misèria humana i econòmica provocada per l'estat policíac i repressiu implementat pels expressos desitjos del "geni dels Carpats"², que creia que el seu període de govern hauria de passar als annals de la història de Romania com "l'Època d'or" (Epoca de Aur). Per aquest fet el present article es centrarà a destacar els principals aspectes d'un període recent de la història de Romania, per posteriorment analitzar-los i valorar fins a quin punt aquest film pot permetre a l'espectador conèixer el període històric al que fa referència.

La cinta, que va rebre la Palma d'Or al Festival de Cannes de l'any 2007 i el Gran premi Fipresci a la millor pel·lícula de l'any al Festival de Sant Sebastià de l'any 2007, forma part d'un projecte que comprèn diversos films que sota el nom de "Amintiri din Epoca de Aur" (Records de l'Època d'Or) pretén reconstruir la situació política, econòmica, cultural i social dels darrers anys del règim comunista a Romania, tractant en els mateixos diferents temàtiques que van estar ben presents en el dia a dia de la vida dels romanesos. Així se'ns parla de la manca generalitzada d'aliments i el racionament, el trencament de les relacions socials, el paper omnipresent a la societat del dictador comunista, la paranoia col·lectiva provocada per la Securitate Statului³, així com l'extensió de la pràctica de l'avortament entre les

² Arran d'una visita l'any 1971 a la República Popular de la Xina i a la República Popular de Corea del Nord, Ceaușescu i la seva dona van promoure el culte a la seva personalitat, tal i com es feia en aquells dos estats comunistes amb Mao Tse-Tung i Kim Il Sung respectivament. A partir d'aleshores es va fer dir oficialment "Conducător" (Líder) i "el Geni dels Carpats", entre molts d'altres apel·latius.

³ La Securitate Statului (Seguretat de l'Estat) era la temuda policia política del règim comunista romanès i fou utilitzada pel mateix per exercir un fort control social sobre la població. Es calcula que més de 200.000 romanesos van col·laborar directa o indirectament amb aquesta, dedicant-se a facilitar qualsevol informació que es consideres d'interès per l'Estat. Així era sovint que es realitzessin informes de les reunions familiars, (indicant qui havia anat i que s'havia comentat), dels veïns i de les persones conegudes, tot indicant les seves actituds envers el règim i Ceaușescu, incorporant-se aquestes informacions al dossier personal de l'individu. Bona part de la població adulta a Romania va tenir el seu propi dossier, arribant a ser vigilats més de 2.000.000 de romanesos per aquest cos. S'ha de dir al respecte que en funció de si es tenia un bon o mal dossier es promocionava o vetava la progressió professional o l'ascensió de les persones dins de la societat.

Moltes persones avui en dia no volen que els seus dossiers es facin públics perquè no s'evidenciï la seva col·laboració amb el règim o perquè no volen descobrir que els seus propis familiars havien redactat informes relatius a ells. Una recent llei estableix que els dossiers de la Securitate de les i els polítics romanesos s'han de fer públics. Tot i que en molts casos aquests documents han evidenciat la connivència de bona part de la classe política del país amb la Securitate, la majoria d'aquests polítics continuen jugant un paper molt important dins de la vida social, econòmica i política del país.

dones romaneses com a mètode anticonceptiu, produint-se una atmosfera que va generar una irrefrenable necessitat de fugir per sortir de la misèria social i humana, d'un l'ambient socialment hostil i de la depressió col·lectiva permanent.

Darrerament el cinema romanès està donant bones senyals de salut, més tenint en compte els limitats recursos dels que disposa el mateix. A més del film al que fem referència, altres cintes romaneses han rebut en els darrers temps el reconeixement de la crítica especialitzada, ja sigui per la qualitat de les seves pel·lícules o per les temàtiques tractades, rebent alguns premis dignes de menció. Ho demostra el recent Ós de Plata del Festival de Cinema de Berlín 2010 a la cinta de temàtica social *Eu când vreau să fluier, fluier* (Jo quan vull xiular, xiulo) de Florin Șerban. En un altre sentit també trobem altres directors romanesos de cinema que s'han destacat per les seves aportacions en temàtiques de tipus històric, com és el cas de *Restul e Tacere* (La resta és silenci) de Nae Caranfil de l'any 2007, una cinta on se'ns mostra el cinema dins del cinema tot parlant-nos del rodatge d'un film d'època on es reconstrueix la Guerra de Independència de Romania⁴. Altres temes tractats pel cinema romanès han estat i encara estan ben presents en la societat romana d'avui en dia, com el que planteja la cinta *A fost sau n-a fost?* (estrenada al nostre país com *12:08, Al Este de Bucarest*, 2006) de Corneliu Porumboiu, on en clau d'humor es parla del suposat paper com a “revolucionaris” dels romanesos al llarg dels dies de la “Revolució” de l'any 1989 que va suposar la caiguda del règim de Nicolae Ceaușescu. Recentment s'ha presentat a la secció oficial fora de competició del Festival de Cannes de l'any 2010 el film documental “Autobiografie lui Nicolae Ceaușescu” de Andrei Ujica, on amb imatges del dictador, algunes d'elles inèdites, el director ha fet una pel·lícula que ha generat molta controvèrsia a Romania, ja que al mateix no es fa una condemna explícita del comunisme, sinó que simplement es limita a mostrar la figura i dimensió d'aquest personatge.

⁴ El conflicte al que es fa referència és la Guerra entre l'Imperi Rús i l'Imperi Otomà de l'any 1877 que va permetre assolir la independència política al Principat de Romania, passant a ser un Regne amb Carol I com a monarca.

Cristian Mungiu, és un dels directors que amb més força estan destacant dins de la nova fornada de realitzadors romanesos. Nascut a Iași l'any 1968 va estudiar literatura anglesa a la Universitat de Iași i direcció cinematogràfica a la Facultat de Cinema de Bucarest, llicenciant-se l'any 1998. Ha estat l'autor de diversos curtmetratges, destacant-se com a guionista al film *Slum*, que va guanyar el premi de l'Acadèmia Romanesa l'any 2000 al millor guió. La seva obra prima com a director fou *Occident*, per la que va guanyar el premi Fipresci del Festival de Sofia i el premi del públic al Festival de Tesalònica de l'any 2002. També ha dirigit *Turkey Girl*, així com la referida *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile* de l'any 2007, essent el seu darrer film fins al moment *Aminitiri din Epoca de Aur* (Records de l'Època d'Or) de l'any 2009.

Cristian Mungiu i Laura Vasiliu durant el rodatge del film.

EL FILM

4 luni, 3 săptămâni și 2 zile es desenvolupa a una capital⁵ de județ (província) l'any 1987, en el context dels darrers anys del règim comunista. La cinta comença mostrant-nos un "càmin" (residència universitària) d'una universitat provincial en el que dues estudiants, Otilia (Anmaria Marinca) i Gabița (Laura Vasiliu), parlen dels preparatius de l'avortament que portarà a terme la segona, fet pel qual necessita que la seva companya d'habitació i amiga l'ajudi a buscar una habitació d'hotel i a contactar amb el metge

⁵ Indicar al respecte que la capital que se'ns mostra possiblement sigui Petroșani, tot i que en cap moment es diu el nom de la mateixa si que es deixa a entreveure aquest fet en alguns diàlegs. Les escenes exteriors foren gravades a Bucarest i a Petroșani

encarregat de fer-la avortar. A partir d'aquest punt de partida es comença a desenvolupar la trama del film, que de forma pausada i tranquil·la ens va mostrant tot un seguit d'escenaris, ambients, personatges i sobretot situacions del tot interessants per l'espectador, ja que a partir de les mateixes se'ns plantegen diversos aspectes que permeten conèixer millor la vida dels romanesos en el context històric i social descrit.

Com s'ha comentat, de bon inici es descriuen com s'articulaven les relacions a la residència universitària, la presència del contraban tant en aquest espai i a la resta de la societat, així com el funcionament de la burocràcia i els funcionaris, al mostrar-nos les dificultats que té una de les protagonistes per aconseguir una habitació d'hotel, havent de superar en aquest sentit no pocs entrebancs davant la indiferència d'uns buròcrates que es limiten a executar la seva feina de forma mecànica, sense passió ni cap interès més que complir les lleis i reglaments.

Escena on es veu a Otilia intentant convèncer a una funcionaria per llogar una habitació.

Posteriorment es mostra com va la trobada amb el “metge” que ha de portar a terme l'avortament, moment en que el director aprofita per fer una panoràmica de l'exterior, del carrer i de la vida a la Romania en aquells temps, ja que fins el moment la cinta es desenvolupa en escenaris interiors. Al carrer es pot observar la misèria en totes les seves expressions; les cues de persones que esperen l'obertura de les botigues d'aliments i els talls de subministraments elèctrics i de gas, entre d'altres elements. Un cop entra en escena el metge, Domnul Bebe (Vlad Ivanov), es plantegen altres qüestions, com poden ser les condicions sanitàries en que van ser practicats molts d'aquests avortaments, però sobretot apareix el sentiment de por a ser descobert en qualsevol moment

i per tant ser detingut i empresonat. En aquest punt els diàlegs es centren en les repercussions que tindria per al metge i per les dues noies ser descoberts. Un altre element també interessant que apareix és el que fa referència a l'existència d'una extensa xarxa social que permetia establir els contactes necessaris per poder practicar avortaments de forma il·legal, ja que només era d'aquesta forma que es podien portar a terme aquests, a la vegada que es pot veure com es practicaven els mateixos.

Escena on el metge i les dues protagonistes parlen sobre quines són les “condicions econòmiques” per practicar l'avortament.

La cinta avança i Otilia per compromís amb el seu nuvi (Alex Potocean) s'ha de desplaçar a la casa d'aquest, on la seva mare ha organitzat una festa per celebrar el seu aniversari. Aquest moment serveix per recrear situacions on es descriuen i evidencien les diferències socials existents a la Romania Socialista. D'una banda es veu com la família, parents i els coneguts del nuvi de la protagonista són persones amb una posició benestant dins del règim (professors universitaris, metges,...), mostrant aquests una actitud acrítica amb el mateix i no se'l qüestionen degut en part segurament per la por existent en aquells temps a la Securitate, per resignació o simple comoditat. Sigui com sigui aquesta escena serveix per evidenciar les diferències socials existents dins d'una societat desigual tot i estar regida pels principis comunistes, i on teòricament no havien d'existir diferències socials entre els individus en funció de la seva feina o responsabilitat. Les variables que definien una determinada situació i paper dins de l'estructura del règim depenien de tenir un dossier

favorable o desfavorable, pertànyer o no al Partit Comunista, la procedència urbana o rural, així com ser membre d'una família pobre i humil o una família d'antiga extracció burgesa. Aquesta era la forma que s'anaven establint un conjunt de filtres per afavorir a determinats sectors socials i anar implementant la construcció d'una nova societat.

Finalment la cinta ens mostra escenes, tot seguint amb el ritme pausat de la narració, on afloren els sentiments de les noies protagonistes en primera persona de forma nua i crua, finalitzant la cinta amb un plano llarg on es pot veure a les dues mirant-se en silenci en una sala del restaurant de l'hotel que es troba mig a les fosques, mentre que des del saló contigu prové el soroll d'una boda, essent aquesta una bonica metàfora on s'explicita com els problemes propis són aliens a la resta d'un món que continua amb el seu soroll i la seva dinàmica.

Darrera escena del film amb les dues protagonistes afectades per les experiències viscudes.

LA METÀFORA SOCIAL

Intentar fer aquesta pel·lícula sense reproduir l'ambient depressiu, el context social i les diferents situacions que es produïen a la Romania d'aquells temps seria quelcom semblant a fer un anacronisme en una narració històrica. Per donar pes i credibilitat a l'història era del tot necessari que el director tingués en compte aspectes que a primera vista per a l'espectador podrien

passar desapercebuts, però que serveixen per donar coherència a la narració, tot aportant un seguit d'elements que han de ser tinguts en compte en l'anàlisi del present film. Es per això que no es erroni afirmar que en el mateix s'utilitza el tema de l'avortament com a metàfora social, ja que el director no entra a fer judicis de valors sobre el mateix al no prendre partit en cap sentit al respecte, utilitzant un fet prou tràgic per a la vida de les dues protagonistes per plantejar aquesta metàfora, deixant per als espectadors els aspectes emotius, realitzant així un exercici de reconstrucció de la societat romanesa d'aquells dies que acaba esdevenint un retrat de la mateixa. La realització d'aquest exercici de forma magistral per Cristian Mungiu dona com a resultat una cinta que aporta una quantitat d'elements per ser analitzats i que ens apropen molt a la història no com és explicada pels historiadors, sinó com fou viscuda pels seus protagonistes. Per aquest motiu a continuació es destacaran alguns d'aquests elements que apareixen en el film perquè l'espectador i el lector del present article tinguin més elements que ampliïn el que ja s'apunta al llarg de la cinta.

Com ja s'ha comentat, el film comença mostrant la vida a un "cămin" (residència universitària). Aquest era l'espai on havien de viure les i els estudiants universitaris forans a la localitat on s'ubicava la Universitat on estudiaven.

Les dues protagonistes a la seva habitació de la residència universitària.

En aquestes residències i a la Universitat ja començava el control social exercit pel regim comunista, ja que per accedir a una plaça a ambdues s'havia d'obtenir una beca, a les que no tenien accés els fills o filles dels religiosos ortodoxes, d'antics funcionaris o militars del regim monàrquic derrocat l'any 1948, així com els fills d'aquells burgesos que amb l'arribada del comunisme havien vist expropiades llurs possessions, essent estranys els descendents d'aquests que accedien a la universitat⁶.

Les beques que donava l'Estat estaven destinades a afavorir l'accés del proletariat i el camperolat als estudis superiors, rebent aquests la qualificació de "categoria I", mentre que els altres grups esmentats anteriorment rebien la consideració de "categories II i III"⁷ motiu pel qual quedaven pràcticament exclosos de l'accés als estudis universitaris, ja que es donava preferència a aquelles i aquells individus de la primera categoria fins que s'omplien els grups/classe. Tot i això, aquelles persones dels grups II i III que finalment podien accedir als estudis universitaris eren sotmesos a una forta pressió i vigilància, tenint vetat l'accés a la docència i la recerca, ja que d'entrada tenien un "dosar" (dossier) dolent⁸.

El control social no és limitava a l'àmbit de l'accés a les places a les residències universitàries i a la universitat, ja que aquest control s'estenia també sobre tots els integrants de la mateixa. Era obligatori que els estudiants universitaris pertanyessin a la Unió d'Associacions d'Estudiants Comunistes de Romania (Uniunea Asociatiilor Studentilor Comunisti din Romania, UASCR) al llarg de la seva etapa formativa i posteriorment al Partit Comunista Romanès per poder ascendir dins de la societat i el règim. A més tota la joventut romanesa estava integrada dins de la Unió de Joves Comunistes (Uniunea Tineretului Comunist, UTC) a la que s'afiliaven de forma obligatòria totes i tots aquells joves de més de 14 anys. Així ambdues organitzacions juvenils

⁶ Vladimir Tismăneanu (Coord.). *Raport final comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România*, pàg. 482.

⁷ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pàg. 484.

⁸ *Idem*, pàg. 485

comptaven l'any 1989 amb 142.000 afiliats i 4.100.000 afiliats⁹ respectivament. Aquest fet per descomptat assegurava un fort control sobre les i els joves del país, els quals a més havien de participar obligatòriament en els "festivals" anuals que organitzava el règim per lloar la figura de Nicolae Ceaușescu, així com integrar la milícia o les brigades de treball, a partir dels divuit anys, que cada any treballaven en el camp i en la construcció d'infraestructures¹⁰.

Un dels altres elements que se'ns mostra al film pel què fa la vida a la residència universitària és el contraban existent entre els propis estudiants, aspecte que també es donava més enllà d'aquest àmbit. L'existència del mercat negre i l'intercanvi de productes fora dels canals establerts pel règim era fruit de les penúries econòmiques que patia la població romanesa com a resultat de les polítiques econòmiques de Nicolae Ceaușescu, centrades en retornar el deute extern del país a qualsevol cost, fet pel qual es dedicava bona part de l'esforç productiu de l'agricultura, de la indústria d'extracció d'hidrocarburs i de la incipient indústria siderúrgica a l'exportació per aconseguir divises internacionals amb els que pagar el citat deute¹¹.

Escena al "cămin" on es pot veure la vida en aquest i la importància del contraban.

Un altre element que va afavorir l'aparició d'aquesta economia paral·lela fou la concentració de la resta de recursos existents en la política de

⁹ *Ibidem*, pàg. 599

¹⁰ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pàg. 608

¹¹ *Idem*. pàg. 607

desenvolupament i construcció de grans infraestructures com el Canal del Mar Negre al riu Danubi i el programa de “sistematització”¹² de Bucarest i de les principals ciutats del país. Paral·lelament i mentre es produïen aquests “grans avenços del socialisme romanès”, el règim sotmetia a la població a un estricte racionament d'aliments, combustibles i energia¹³, fet que va provocar en qüestió de pocs anys una caiguda de la qualitat de vida de les i els romanesos, apareixent una misèria social i econòmica fins el moment no coneguda per aquella societat. La població havia d'estar hores fent llargues cues per poder comprar poc més que pa i aliments succedanis de carn de dubtosa qualitat, mentre la fruita, la llet i altres aliments bàsics eren escassos, ja que la majoria dels aliments destinats per l'Estat a “l'alimentació científica de la població”¹⁴ s'exportaven o es perdien pel camí. Això era degut en part a que una bona part de les persones que integraven el procés de producció i distribució dels aliments s'apropriaven d'importants quantitats per consum propi, de familiars o

¹² El concepte de “sistematització”, (*sistematizarea*), fou introduït pel règim a començaments dels anys vuitanta per definir la política de reordenació dels nuclis urbans de les principals ciutats de Romania, amb la finalitat d'establir criteris urbanístics en consonància amb el nou sistema i ordre que s'estava implementant. Aquesta política urbanística va consistir en la destrucció dels centres històrics de les principals ciutats de Romania. En el cas de Bucarest, conegut fins al moment com el “Paris de l'Est”, aquest va consistir en la creació de nous barris dormitoris on ubicar les i els obrers portats del camp per treballar en els complexos industrials de l'extraradi de la capital romanesa, a la vegada que es portava a terme la construcció de la monstruosa “Casa del Poble”, (el segon edifici més gran del món i avui anomenat Palau del Parlament), que era la pedra angular del nou districte administratiu anomenat “Centrul Civic”, que estava coronat per aquest edifici i la grandiosa Avinguda de la Victòria del Socialisme, actual Bulevard Unirii, on s'ubicaren a banda i banda edificis immensos on havia de residir la nomenclatura del partit que exercia dins del règim un veritable rol social d'aristocràcia comunista.

Aquesta nova ordenació urbanística partia del concepte de considerar que els antics nuclis de les principals urbs romaneses eren el resultat d'un concepte urbanista d'extracció burgesa i capitalista, motiu pel qual s'havia de desterrar qualsevol element d'aquest sistema per a fi i efecte d'adequar-lo a les noves necessitats “revolucionàries”. En el cas de Bucarest aquesta política de redefinició dels espais urbans va implicar la demolició i destrucció de 8 km² de la ciutat, una cinquena part de la mateixa, afectant a més de 40.000 persones, els quals en molts casos eren avisats d'un dia per l'altre perquè abandonessin llur habitatge, ja que el mateix anava a ser demolit immediatament. En el moment de caure el règim comunista, a finals de l'any 1989, la majoria del centre de Bucarest es trobava en obres, i encara avui en dia hom pot presenciar els seus efectes nefastos, ja que resten edificis que resten a mig construir d'ençà aquell temps.

Aquest mateix model també es va voler aplicar al medi rural, planificant en aquest sentit la construcció de 365 noves ciutats, a la vegada que es designaven 550 pobles com a futurs seus de complexos agraris i industrials. La manca de finançament i el col·lapse del règim van provocar que aquest pla “rural” només es portes a la pràctica de forma incipient, abandonant-se el mateix a finals de l'any 1989. Tot i això avui en dia es poden observar alguns complexos industrials de dimensions monstruoses en mig de paratges eminentment rurals, els quals en la seva majoria resten en un lamentable estat de total abandonament, romanent com el mut testimoni de a megalomania del dictador romanès.

¹³ Per posar un exemple en aquest sentit: a l'hivern es permetia un consum energètic per llar de 14°, mentre que eren habituals els talls d'electricitat i gas per la tarda i la nit quan les temperatures mitjanes a Romania a l'hivern poden rondar els -10°/-15°.

¹⁴ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pàg. 606

per fer-ne negoci, tot i la persecució en aquest sentit feta per la policia per aquests delictes i que les penes imposades eren importants. Tot plegat feia del contraban i el mercat negre els únics espais on la majoria de la població romanesa, aquí no importava si es tenia connivència amb el règim o no ja tothom recorria a aquests, poguessin trobar bona part dels productes bàsics per sobreviure.

Escena de la trobada d'Otilia amb el metge. A la dreta es poden observar les cues de persones esperant l'obertura de les botigues d'aliments.

El següent element reflectit és el d'una banda la deshumanització d'una societat que pateix un fort control social per part de les estructures de poder i d'altre banda la misèria econòmica que provocava que s'accentuessin els aspectes més egoistes de les persones en mig d'un context de grisor generalitzada. En aquest escenari que ens reflecteix fidelment Cristian Mungiu, el personatge triat per mostrar-nos aquests elements és la figura del funcionari convertit en una peça més de l'enorme burocràcia que esclafava a l'individu, tal i com va mostrar també Terry Gilliam al film *Brasil* on la burocràcia esdevenia l'element indispensable per exercir el control efectiu sobre la població, essent el buròcrata l'executor del mateix. En el cas que ens pertoca aquest funcionari buròcrata pateix la mateixa misèria i vicissituds que la resta de la població fet pel qual, allunyat de qualsevol privilegi reservat a l'aristocràcia del règim (la nomenclatura del partit), realitza el seu treball sense cap esma ni passió, mostrant així una indiferència enfront de les necessitats de l'altre. L'apatia, l'antipatia i la manca d'empatia son els trets característics d'aquests funcionaris (i tot sigui dit, de bona part de la població), que es limiten a complir les normatives sense arribar a qüestionar-les. Però en aquests personatges al film

es poden observar altres trets identificatius que no només es reproduïxen en els buròcrates d'altres Estats, sinó que en aquest cas també serveixen per identificar alguns trets característics del caràcter romanès que avui en dia perdura, essent aquesta una de les malaurades herències del passat comunista a la societat romanesa d'avui en dia.

Un altre element també analitzat al film és l'actitud acrítica enfront del règim dels personatges que apareixen quan una de les protagonistes, Otilia, visita la casa del seu nuvi, on la mare d'aquest celebra el seu aniversari. En aquest cas se'ns mostra a uns personatges que defensen la idea de que amb el règim comunista no es viu tant malament, tot argumentant que ells han pogut millorar la seva posició social respecte a la dels seus avantpassats i que a vegades qui no està content amb el que té es simplement perquè no vol, per inconformisme.

Escena on es mostra a Otilia a casa del seu nuvi.

Al respecte s'ha de dir que aquests personatges simbolitzen una part de la societat romanesa que va acceptar amb resignació viure dins d'aquell règim, on la por a ser denunciat a la Securitate era molt latent i per tant no s'expressaven normalment de forma oberta opinions contràries al règim, exercint en aquest sentit cada individu una autocensura més que efectiva.

Segurament entre aquells sectors socials que van gaudir d'una certa posició còmode, com és el cas dels personatges que se'ns mostra, molts d'aquests arribaren a tenir una actitud crítica amb el règim i la situació social,

però renunciaren a manifestar-se públicament al respecte a canvi d'obtenir una vida tranquil·la i sense problemes, mostrant-se complaents i fent compromisos amb el sistema.

Aquesta resignació era el resultat de no poder aspirar a quelcom millor, ja que només es podia triar la millor de les pitjors opcions. En els dies de l'esclat de les revoltes populars que van significar l'inici de la fi del règim comunista a finals de l'any 1989 moltes d'aquestes persones van veure que s'obria una escletxa per on fer caure el dictador, i aconseguir canviar les coses. Per això en aquell moment moltes d'aquestes persones abandonaren la seva actitud acrítica i resignada, passant a mostrar la seva disconformitat amb el règim, essent canalitzada aquesta oposició en la figura de Ceaușescu i la seva dona. Quan els dos foren ajusticiats semblava que es superava el temps de la injustícia, sense demanar responsabilitats personals i col·lectives per haver permès la permanència d'aquest Estat opressiu. Mostrant-nos aquests personatges complaents el que fa el director és fer una fotografia crítica de com era bona part d'aquella societat que va preferir resignar-se a la seva sort i no secundar abans de desembre de 1989 les nombroses resistències, minoritàries i locals, existents al llarg dels més de quaranta anys que va perdurar la dictadura comunista a Romania.

Si s'analitza la societat romana d'avui en dia i es pregunta entre les persones que van viure aquells temps quina fou la seva actitud envers el control social i l'opressió d'un règim com el descrit al llarg del present article, molts d'aquests justifiquen la seva posició i actitud complaent tot dient que no es podia fer quelcom més que mirar d'adaptar-se i sobreviure, essent pocs els que es mostren crítics amb l'actitud permissiva de la societat romana enfront de la megalomania del matrimoni Ceaușescu. Això és així perquè possiblement la majoria són conscients que ells formaren part activa del sistema i per tant fins a un cert punt tingueren una certa responsabilitat compartida en el que va esdevenir al llarg d'aquell període. Expiar totes les culpes en la figura de Nicolae i Elena Ceaușescu fou la forma d'expiar les culpes i penes pròpies en una figura simbòlica que passava a ser l'origen i final de tots els mals que afectaven a Romania. Potser per això no són pocs els que de seguida posen

l'èmfasi en la seva actitud contestatària tant bon punt la situació ho va permetre, ja que van aportar el seu granet de sorra en fer caure al dictador "participant" en la "Revolució Romanesa" de finals de desembre de l'any 1989. Al respecte apuntar que potser molt recomanable veure el citat film *12:08, Al Este de Bucarest* de Corneliu Porumboiu on amb un humor negre el director evidencia el suposat paper de "revolucionaris" de moltes i molts romanesos.

A la Romania d'avui en dia el tema de l'assumpció de responsabilitats per aquells que formaren part de l'estructura del règim comunista amb funcions més o menys destacades, així com l'acceptació de les responsabilitats col·lectives i individuals rep un tracte de caire sensacionalista i d'escàndol, més que no pas un enfocament seriós que permeti intentar esclarir qui era qui dins del sistema, essent aquesta una ferida oberta i ben present.

Un altre element que apareix a la cinta són les diferències socials dins de la societat romana al llarg del període comunista, mostrant-nos com eren aquests personatges acrítics que gaudien de posicions professionals privilegiades dins de l'Estat, a la Universitat o en altres àmbits. Els dirigents del PCR tant bon punt varen accedir al poder l'any 1948 van començar a planificar i desenvolupar tot un seguit de polítiques amb l'únic objectiu de depurar les estructures de l'Estat i la societat. Així es va procedir a eliminar aquells individus que per extracció familiar o posicionament polític podien ser contraris al nou règim dins d'alguns àmbits socials i professionals com l'administració, l'exèrcit¹⁵, l'Església, l'educació i la universitat¹⁶. Igualment de forma paral·lela a la política de col·lectivitzacions i expropiacions es va començar a promocionar l'accés a les estructures de l'Estat i als estudis superiors a sectors socials subalterns, que passaven així a participar de l'ascensor social si es feien militants del PCR. Això va provocar que en el context del film, l'any 1987, els alts funcionaris de l'estat i de l'exèrcit, els professors universitaris i la majoria dels metges fossin de procedència humil i de l'àmbit rural, fet pel qual molts

¹⁵ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pàgs. 158 – 159.

¹⁶ *Idem*, pàg. 165

d'aquests no es mostraven crítics amb un règim que els havia permet assolir una posició social més còmoda que la dels seus avantpassats.

L'AVORTAMENT A LA ROMANIA SOCIALISTA

El tema central que tracta el film és el de l'avortament a la Romania Socialista, que fou un fenomen important a la societat d'aquell temps. Les xifres al respecte fan esgarrifar, ja que entre el període comprés entre els anys 1966¹⁷ i 1989 segons fonts oficials, es calcula que van morir unes 10.000 dones, mentre que altres fonts parlen fins i tot de 500.000 dones mortes després d'haver avortat. També es calcula que es podrien haver practicat en aquest període uns 400 avortaments per cada 100 naixements¹⁸, fet que ens aporta unes xifres totals dramàtiques. Considerant aquestes xifres, no és exagerat afirmar que poques foren les dones romaneses en edat fèrtil que entre els anys 1966 i 1989 no avortessin. Però per tenir una idea més clara de la dimensió del mateix es adient aportar més informació al respecte.

El metge explica a Gabița com realitzarà l'avortament.

Després del sotrac demogràfic que va suposar pel continent europeu la Segona Guerra Mundial, Romania, que fou un dels estats bel·ligerants primer al

¹⁷ Aquell any va entrar en vigor el decret 770 pel qual es prohibia l'avortament a Romania.

¹⁸ Míriam Torrens Arnal, *"Ideologías y representaciones sobre salud, género y parentesco. ¿Qué sucede cuando el padre es el Estado? El caso de Rumanía"*, pàg. 26

costat de l'Alemanya Nazi i posteriorment al costat dels Aliats, va experimentar una lenta però contínua recuperació demogràfica, començant a produir-se un canvi en l'estructura social pel què fa el nombre de naixements i defuncions, que disminuïren.

El nou règim comunista a partir de l'any 1948 va començar a implementar tot un seguit de polítiques demogràfiques per afavorir la natalitat, produint-se així una politització de la reproducció, que fins el moment quedava dins de l'àmbit privat, motiu pel qual es van prohibir els mètodes anticonceptius, a més de mantenir la prohibició pel què fa l'avortament.

Amb la mort de Stalin l'any 1953 es va produir una certa obertura política a l'URSS i a tots els Estats de la seva òrbita. Així l'any 1956, , Romania legalitzava l'avortament a la Unió Soviètica s'havia fet el mateix un any abans. Amb aquesta mesura s'intentava posar fi a les morts de dones que morien després d'haver practicat avortaments il·legals. Tot i això l'any 1958 es practicaren uns 29 avortaments per cada 100 naixements, ascendint un any després la xifra a 60 avortaments per 100 naixements¹⁹, fet que no cal dir-ho, va acabar incidint negativament pel què fa el creixement de la natalitat.

L'any 1965 era nomenat Secretari General del PCR Nicolae Ceaușescu i un any després es promulgava el decret 770 pel qual es tornava a prohibir l'avortament, a la vegada que es redactaven tot un seguit de mesures per promoure la natalitat, que al llarg de l'any següent es van disparar. En aquest sentit també es van implementar altres mesures com limitar els divorcis a casos molt excepcionals, a la vegada que es penalitzava econòmicament a aquells metges que en el seu districte es produís un descens dels naixements, a la vegada que s'establiren revisions ginecològiques periòdiques i de caire obligatori, així com l'establiment de penalitzacions a les dones solteres amb més de 25 anys i a les parelles casades sense descendència.

¹⁹ Míriam Torrens, *op. cit.* pàg. 26.

Totes aquestes polítiques van aconseguir augmentessin els naixements, però també van disparar les pràctiques il·legals d'avortaments, a la vegada que es col·lapsaven els serveis sanitaris i educatius, ja que les autoritats no havien previst també un augment d'aquests serveis per atendre més població. Però a mitjans de la dècada dels anys setanta es va començar a produir un descens alarmant de la natalitat fet que va portar a les autoritats comunistes a endurir les seves polítiques demogràfiques, fet pel qual es va establir que aquelles persones majors de 25 anys i en edat fèrtil, sense descendència havien de pagar un impost especial, a la vegada que s'establien ajudes econòmiques per a totes aquelles famílies amb fills fins als 16 o els 18 anys, segons els casos, i els 25 anys si aquests anaven a la universitat²⁰.

A començaments dels anys vuitanta els índexs de natalitat continuaven estancats i fins i tot havien descendit un 14,3% en comparació amb els de l'any 1966, com a resultat de la caiguda del nivell de vida provocada pels nefastos efectes de les polítiques econòmiques del govern comunista. Un any després s'estrenyia el cercle i augmentava la pressió establint l'obligatorietat que les dones que treballaven a les fàbriques s'havien de sotmetre periòdicament a revisions ginecològiques i aportar documentació en cas de no tenir un fill o quedar-se embarassada²¹. A més l'any 1987 es va permetre a les adolescents en gestació continuar els seus estudis en horari nocturn, a la vegada que l'Estat es comprometia a fer-se càrrec dels nadons en cas que aquestes no en poguessin afrontar aquesta responsabilitat, fet que va tenir conseqüències nefastes, ja que es va produir un augment de fills no desitjats que en molts casos acabaren a institucions estatals o abandonats.

Entre d'altres coses totes aquestes polítiques van significar que la reproducció havia deixat de pertànyer a l'àmbit privat i passava a ser una responsabilitat de l'Estat i per tant era aquest el que havia de prendre les decisions en aquest sentit, quedant aquestes integrades en les relacions de

²⁰ Míriam Torrens Arnal, *“Ideologías y representaciones sobre salud, género y parentesco. ¿Qué sucede cuando el padre es el Estado? El caso de Rumanía”*, pàg. 29

²¹ Míriam Torrens Arnal, *op.cit.*, pàg. 30.

producció i per tant quedant sotmeses a aquestes, a les seves lleis i necessitats.

CONCLUSIONS

La presència de l'avortament com a temàtica al cinema no és quelcom recurrent i normal. Això potser perquè aquest és un dels temes més difícils de tractar i abordar, ja que es pot estar temptat en prendre partit en un sentit o d'altre. El film al que hem estat fent referència al llarg de tot l'article no pren partit en cap sentit, no entrant en consideracions morals a fi i efecte de defensar una posició contundent al respecte, ja que aquest no és un film que vulgui esdevenir una eina ideològica amb una finalitat moralista. Amb aquesta cinta, Cristian Mungiu realitza un exercici amb una clara voluntat més aviat de caire històric que no pas ideològic, ja que pretén reconstruir un drama i una realitat que es va produir en un moment i un context concret de la història de Romania i que sense cap mena de dubte va tenir i continua tenint unes fortes repercussions en aquell país.

Afrontar d'aquesta forma la temàtica de l'avortament ha donat com a resultat un film social i històric, intentant evidenciar aquell context, aportant molta informació en tots els àmbits, ja que aquest tema no pot ser tractat de forma aïllada. Aquest film hagués estat del tot inviable si no se'n mostrés un escenari real, per poder veure així la magnitud de la tragèdia en la seva totalitat, on l'avortament va esdevenir més aviat un exercici de responsabilitat que no pas de covardia. El drama dins del drama fou que en mig d'aquell context de depressió col·lectiva i de misèria moral i humana, l'avortament va acabar esdevenint més una eina de resistència i independència enfront del control que exercia l'Estat respecte la societat i a les vides de les persones que integraven aquesta, que no pas l'acte irresponsable d'acabar amb la vida d'un nou ésser humà. Segurament aquesta afirmació pot ser entesa com una justificació implícita de la pràctica de l'avortament, punt de vista comprensible, per a qualsevol persona que desconegui els fets, les condicions i els condicionants. Realment qui no hagi estat a aquell país se li pot fer difícil

comprendre de què s'està parlant al desconèixer quines foren les dificultats que van haver d'afrontar moltes i molts romanesos al llarg del període descrit. Precisament el que cerca Cristian Mungiu és apropar-nos aquella realitat i aquells problemes, perquè així l'espectador entengui que és el que va moure a la gent a prendre decisions d'aquesta mena, sense que amb això es vulguin buscar justificacions a les mateixes.

Tot i això, s'ha de dir que si que hi ha hagut sectors que han volgut extreure determinades lectures amb aquesta pel·lícula. Així han estat nombroses les veus que han defensat que en aquest film el que fa és una condemna de l'avortament, ja que se'ns mostra de forma nua i cruel el mateix, mentre que d'altres veus sostenen que el què s'està fent és una reivindicació del dret de les dones a avortar al mostrar-nos a dues noies que s'ajuden perquè una d'elles pugui fer-ho, mostrant així una determinació i independència respecte a un poder que limitava la seva capacitat de lliure elecció respecte que fer amb el seu cos, i que havia conceptualitzat la reproducció com un element que passava a estar sota control estatal. En aquest sentit, s'ha de dir que aquestes diferents visions responen més a interpretacions pròpies de la persones que veuen la pel·lícula, ometent i destacant per al seu propi interès alguns o d'altres aspectes que es recullen en aquesta, que no pas en com ens ha explicat aquesta història el director i quins objectius perseguia, que no són altres que tractar el passat històric més recent de Romania.

Aquest país a més de ser una terra de contrastos i un país ric en recursos naturals, és una societat desigual on una gran part de la població viu molt humilment. Certament, quan hom comença a conèixer la història més recent del país, es van entenent moltes coses que tenen a veure amb el tipus de relacions socials existents, els problemes de la vida real de moltes i molts romanesos avui en dia, ja que els mateixos tenen el seu origen en aquell període històric. Cada cop són més les i els romanesos que volen conèixer el seu passat sense censures. Per això films com *4 meses, 3 semanas y 2 días* són necessaris, perquè més enllà d'explicar-nos una història quotidiana, que pot ser més o menys interessant, se'ns està apropant una història real, d'aquelles que queden diluïdes en mig dels processos històrics. De la mateixa

forma que hi ha historiadors que utilitzen casos concrets com a fils conductors i referencials dels grans processos històrics, aquesta obra busca apropar-nos a les mentalitats i els contextos culturals, socials i econòmics, tot generant una eina que pot ser utilitzada pels historiadors en la seva tasca.

Cartell del film utilitzat en la versió en llengua castellana.

BIBLIOGRAFIA

IORLANOVA, Dina. *Cinema of the Other Europe*, Londres: Wallflower Press, 2003.

LIEHM, Mira et Antonin. *Les cinèmas de L'Este de 1945 à nos jours*. Paris: Les éditions du Cerf, 1989.

LOSILLA, Carlos; MONTERDE, José Enrique (eds.). *Vientos del Este. Los nuevos cines en los países europeos, 1955-1975*. València: Institut Valencià de la Cinematografia, 2006.

PAUL, David W. *Politics, art and commitment in the East European Cinema*. Londres: The Macmillan Press, 1983.

SADOUL, Georges. *Historia del cine mundial*. Madrid: Siglo XXI, 1994.

TISMĂNEANU, Vladimir (Coord.). *Raport final comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România*. Bucarest: Ed. Statului, 2006.

TISMĂNEANU, Vladimir. *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași: Editura Polirom, 2005.

TORRENS ARNAL, Míriam. "Ideologías y representaciones sobre salud, género y parentesco. ¿Qué sucede cuando el padre es el Estado? El caso de Rumanía", PIELLA VILA, Anna (coord.). *Construyendo intersecciones: aproximaciones teóricas y aplicadas en las relaciones entre los ámbitos del parentesco y la atención a la salud en contexto intercultural*. San Sebastian: Ankulegi Antropologia Elkartea, 2008, pàgs. 23-39.

VEIGA, Francesc. *L'Europa Oriental: 1945-1991: el bloc de l'Est*. Barcelona: Grao, 1999.

VEIGA, Francesc. *La trampa balcánica*. Barcelona: Grijalbo Mondadori, 2005.

HUGO ALVIRA i ESTEBAN és llicenciat en Història i Màster en Estudis Històrics per la Universitat de Barcelona. Col·labora des de l'any 2007 amb l'Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" de l'Academia Romanesa i està especialitzat en Història d'Europa Central i Oriental. També és President del Cercle d'Humanitats Alumni UB.

e-mail: hugoaes@yahoo.com